

סיכום יום עיון בנושא **חלופות לאפוטרופסות:** ייפוי כוח מתמשך וקבלת החלטות נתמכת

ביום 22.9.2022 נערך במכון ברוקדייל יום עיון בנושא חלופות לאפוטרופסות: ייפוי כוח מתמשך וקבלת החלטות נתמכת בשיתוף עם המרכז ללימודי מוגבלות באוניברסיטה העברית בירושלים והאפוטרופוס הכללי, משרד המשפטים.

מטרות יום העיון היו להציג מחקרים עדכניים בתחומי הכשרות המשפטית וחלופותיה לאנשי מקצוע העוסקים בנושא ולקיים שיח עם המשתתפים על סוגיות מרכזיות בפרקטיקה של ייפוי כוח מתמשך וקבלת החלטות נתמכת.

ביום העיון השתתפו כשמונים אנשים. אנשי מקצוע ממשרד המשפטים ומשרד הרווחה, נציגי החברה האזרחית, אנשי אקדמיה, ועוד.

החלק הראשון של יום העיון כלל הרצאות על מחקרים אקדמיים בשני התחומים. חלקו השני של היום כלל שולחנות עגולים בנושא ייפוי כוח מתמשך וכאנל מומחים בנושא קבלת החלטות נתמכת.

אנחנו מודות ומודים לכל המרצים ולכל המשתתפים. ביום העיון.

להלן סיכום של סוגיות מרכזיות שעלו בשולחנות העגולים ובכאנל המומחים. אנו מקווים כי סוגיות אלו יוכלו לשמש את כל העוסקים והעוסקות במלאכה על מנת לקדם מדיניות מותאמת והנגשת הכלי המשפטי של ייפוי כוח לכלל האוכלוסייה הרלוונטית.

הועדה המארגנת

הילה רימון גרינשפן, דורי ריבקין, ד"ר שירלי רזניצקי, ד"ר אילא קרמל-שיפמן – מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל
פרופ' שירלי ורנר וד"ר רוני הולר - המרכז ללימודי מוגבלות ובית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית
ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים

הגב' אורנית דן ועוה"ד קרן ברנע – האפוטרופוס הכללי, משרד המשפטים

שותפות בשולחנות העגולים: עו"ד הדס ברוך, ועו"ד דנה ברכפלד

א. שולחנות עגולים בנושא ייפוי כוח מתמשך - סוגיות מרכזיות

- **שלב החתימה - חסמים והנגשה:** מהמחקר עלה כי בספטמבר 2022 היו כ-100,000 ייפוי כוח מתמשכים. עם זאת, רק 4% מהזקנים חתמו על ייפוי כוח מתמשך, וכיום בעיקר חותמים עליו אוכלוסיות ממעמד סוציו-אקונומי גבוה ממרכז הארץ. חסם מרכזי הוא המחיר.
 - יש צורך לפתח מנגנון שיאפשר לאוכלוסיות מהמעמד הבינוני לערוך ייפוי כוח מתמשך. הפניות למיזם 'עוד יד' הן מועטות באופן יחסי.
 - בשולחנות העגולים עלו הצעות פרקטיות להגברת המודעות לנושא:
 - בקרב לאוכלוסייה שעומדת לפרוש מהעבודה, מכיוון שכ-18% מועסקים במגזר הציבורי יתכן שזו פלטפורמה מתאימה להפצת המידע.
 - בקרב אנשי מקצוע, כגון עו"ס, רופאים
 - בקרב ארגונים ועמותות שעוסקים בנושאים של סוף חיים
 - קמפיין לאומי באמצעי התקשורת
- **התדמית** שנוצרה לייפוי כוח מתמשך הוא "כלכלי" בעיקר.
- **בין אוטונומיה לתהליך משפחתי:** המטרה של ייפוי כוח מתמשך היא לאפשר לשמור על האוטונומיה של האדם על ידי כך שהוא ממנה את בני משפחתו לקבל החלטות עבורו. יחד עם זאת, תהליך החתימה עצמו יכול להיות הזדמנות לשיח משפחתי על הנושא, שיאפשר המשך שיח וקבלת החלטות אם וכאשר תהיה ההתדרדרות במצב הקוגניטיבי והפיזי של האדם.
 - מהשולחנות העגולים עלה כי לא כל עורכי הדין רואים את טובתו של הממנה, והם נותנים דגש כתהליך משפחתי. לאור זאת רצוי לחדד את הדגש על השמירה על האוטונומיה ורצונותיו של האדם, כולל קיום פגישה אישית עימו.
 - בנוסף, ויחד עם זאת, חשוב לייצר שיח והסכמות בין בני המשפחה.
- **הכשרה:** כיום ישנה הכשרת בסיס, והכשרות מתמשכות. מהמחקר למדנו כי עו"ד הביעו רצון לקבל תכנים נוספים הקשורים לזקנה ולהובלת תהליך משפחתי.
 - בשולחנות העגולים עלה כי ההכשרה הבסיסית לא מספיק מעמיקה. יש לשקול להגביל את ההכשרות לעורכי דין שיש להם מומחיות והבנה בתחום. רצוי שיהיה רקע סוציאלי-גרונטולוגי.
 - מומלץ שהאפוטרוכוס הכללי ייתן לעו"ד מסמך שמסכם את מהות העניינים האישיים (מה זה כולל).
 - יש צורך בהכשרות המשך, שצריכות להיות חובה במידה מסוימת וחינמית-לעדכונים מהשטח.
- צריך לעשות **הכשרה לרופאים** כי הם לא תמיד יודעים לומר האם האדם מבין בדבר או לא.
- **שלב הכניסה לתוקף** - עד לספטמבר 2022 נכנסו לתוקף 3.4% מייפוי הכוח המתמשכים.
 - בשולחנות העגולים עלה כי מיופי הכוח אינם יודעים אילו פעולות עליהם לעשות על מנת להכניס את ייפוי הכוח לתוקף.
 - בכניסה לתוקף הבעיה העיקרית היא מול הבנקים – יש צורך להעביר הדרכות למנהלים ולפקידים.
 - דרוש מחקר נוסף על מנת ללמוד על שלב הכניסה לתוקף ולמפות את האתגרים המרכזיים.

ב. פאנל מומחים.ות בנושא קבלת החלטות נתמכת - סוגיות מרכזיות

חברות וחברי הפאנל:

- ד"ר עידית סרגוסטי – ארגון בזכות
- מר בן צדוק – ג'וינט-ישראל מעבר למוגבלות; מנהל פיילוט תומכים-מתנדבים
- עו"ס יונית אפרתי – נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות
- ד"ר סולה שלי: אס"י – פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל
- עו"ס ועו"ד נטלי מופסיק – הלשכה המשפטית של משרד הרווחה והביטחון החברתי
- עו"ד ד"ר מיקי שינדלר - עמותת מרווה - משפט, רווחה והעצמה

סוגיות מרכזיות שעלו בדיון:

■ חסמים לאימוץ נרחב יותר של חלופת קבלת החלטות נתמכת:

- עמדות אנשי מקצוע (מעולם הרווחה, חינוך ועוד) שלא אימצו בצורה מלאה את תפיסות האוטונומיה שעומדות בבסיס החלופה של קבלת החלטות נתמכת. בהקשר זה למערכת החינוך יש תפקיד חשוב בקידום תפיסות של אוטונומיה וקבלת החלטות עצמאית ולחנך תלמידים במערכת החינוך המיוחד לכך.
- גם בקרב בני משפחה או האנשים עצמם יש רבים שעדיין לא אימצו בצורה מלאה את התפיסות של אוטונומיה וקבלת החלטות עצמאית ויש לשנות עמדות הבחורות באפוטרופסות כחלופה ראשונה.
- חשדנות בקרב אנשים עם מוגבלות ובני משפחה כלפי משרד הרווחה וחשש שהיישום בפועל של קבלת החלטות לא יעודד למעשה קבלת החלטות עצמאית.
- חוסר מודעות מספיק בציבור המשתמשים בחלופה הפוטנציאלית. יש צורך להעלות מודעות בקרב הציבור ובקר משרדי הממשלה הרלוונטיים: רווחה, משפטים ועוד.
- הברוקרטיה הכרוכה בהסכמי תמיכה מרתיעה מאימוץ הכלי המשפטי הזה. למשל, בקרב בני משפחה. נוסף על כך, ישנם כלים משפטיים נוספים שניתן ושנעשה בהם שימוש והכרוכים בבירוקרטיה מעטה יותר מקבלת החלטות.

■ סוגיות בפרקטיקה:

- כיצד בוחנים מי מתאים להסדר תמיכה ומי לא.
- קושי במציאת תומכים מתאימים למקבלי החלטה: התאמה גיאוגרפית, תרבותית ושפתית.
- מה כלול במסגרת התמיכה ומהו מעבר לכך. תמיכה צריכה להיות חלק ממערך שירותים תומכי חיים עצמאיים בקהילה (למשל ליווי במסגרת דיור נתמך)
- תומכים זקוקים להכשרה רבה ולהדרכה רבה.
- כיצד לוודא שההחלטות שמתקבלות הן של מקבל ההחלטות באמת או שהן היו נתונות להשפעת התומך.

■ שאלות אתיות

- מה מידת האחריות של התומך להחלטות שהתקבלו ומהי מידת המעורבות הנכונה של המערכת.

■ פיקוח

- חשש שפיקוח משמעו למעשה שעתוק תפיסות פטרוניות כלפי אנשים עם מוגבלות ותפיסות של הגנה מוגברת שלא לצורך.
- במקום מנגנון פיקוח יש לספק ליווי, הדרכה ותמיכה, לתומכים לצד מנגנון קבלת תלונות למקבלי החלטה ואחרים.
- יש לבחון האם נתקבלו תלונות עד כה ומה היה אופיים.
- צמתים אפשריים לפיקוח: תהליך המיני בבית המשפט ומעקב של עו"ס אחר הסדר התמיכה.
- שאלה עקרונית – כיצד ניתן לפקח על קבלת החלטות על ידי אדם שהוגדר בבית משפט שמסוגל לכך. כיצד ניתן לפקח על החלטות שמתקבלות כאשר לכל אדם האפשרות והזכות לקבל החלטות מוטעות.
- חשש שמנגנון פיקוח כזה יהיה פולשני מדי לחייו של מקבל ההחלטות, בדומה למערכות פולשניות אחרות בחייו של אדם עם מוגבלות.
- לצד פיקוח או במקומו ניתן לבסס מנגנוני הגנה אחרים המבוססים על כלים משפטיים קיימים, למשל לרשום הערת אזהרה לפני מכירת דירה.

■ סוגיות נוספות

- במקביל לקידום אימוץ של הכלי של קבלת החלטות נתמכת יש לבחון כיצד ניתן לצמצם את השימוש בכלי האפוטרופסות.
- חשש מהפיכת הכלי של קבלת החלטות נתמכת לאפוטרופסות במסווה וכיצד ניתן למנוע את זה.
- כיצד ניתן להרחיב את הכלי של קבלת החלטות לקבוצה נוספת, לאנשים עם מוגבלות שיש להם קושי גדול יותר בהבעת רצונם.
- סיום התמיכה – כיצד יש לסיים הסכם תמיכה ומה קורה בסיום הסכם תמיכה. האם על התומך מוטלת האחריות להודיע על כך למישהו, ואם כן למי? והאם מוטלת עליו האחריות להעביר את התמיכה לאדם אחר קודם? מה עושים כאשר התומך מבקש לסיים את התמיכה אבל קבלת מינוי חדש לתומך הוא תהליך ארוך ובינתיים האדם נותר ללא תומך
- יש להקפיד שהבחירה בקבלת החלטות היא אכן של האדם כמו גם הבחירה להפסיק את הסדר התמיכה.

■ שאלות למחקר

- שינוי עמדות – בקרב מי וכיצד ניתן לעשות זאת.
- בחינת ההבדל בין שלושת סוגי התומכים: קרוב, מתנדב ומקצועי – חסרונות, יתרונות ואתגרים.
- האם קבלת החלטות נתמכת צריכה להיעשות באמצעות מינוי מבית משפט או באמצעות הסכם. חינוך לקבלת החלטות עצמאית.
- יש לעשות מחקר משותף עם אנשים עם מוגבלות עצמם (להבדיל ממחקר משתף).
- יש לבחון את מוסד האפוטרופסות ולא רק את הכלי של קבלת החלטות נתמכת.